Feodor Mihailovici Dostoievski

POLZUNKOV

I.

M-am uitat cu băgare de seamă la omul acela. Până şi înfăţişarea lui exterioară avea ceva aparte, care te făcea, oricât de distrat ai fi fost, să-ţi aţinteşti deodată privirea asupră-i şi să izbucneşti numaidecât într-un râs greu de reţinut. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Trebuie să notez că domnul acesta mărunţel avea nişte ochişori atât de vioi, sau că, în sfârşit, era el însuşi, cu toată făptura lui, atât de receptiv la magnetismul oricărei priviri aţintite asupră-i, încât ghicea aproape instinctiv că e privit şi se întorcea îndată spre observatorul său, cercetându-i neliniştit privirea. Se agita mereu şi n-avea astâmpăr, ca o sfârleză. Ciudat lucru, părea să-l sperie ironia, deşi s-ar putea spune că îşi câştiga pâinea tocmai făcând pe bufonul în faţa tuturora şi expunându-şi docil scăfârlia tuturor bobârnacelor de ordin moral şi chiar fizic, în funcţie de societatea în care se afla. Bufonii voluntari nici măcar nu sunt vrednici de milă. Eu însă am remarcat numaidecât că făptura asta ciudată, că omuleţul ăsta caraghios nu era de loc un bufon de profesie. Mai avea în el un pic de demnitate. Neliniştea pe care o vădea, veşnica teamă bolnăvicioasă pentru persoana ce constituiau în sine o

Feodor Mihailovici Dostoievski

POLZUNKOV

I.

M-am uitat cu băgare de seamă la omul acela. Până şi înfăţişarea lui exterioară avea ceva aparte, care te făcea, oricât de distrat ai fi fost, să-ţi aţinteşti deodată privirea asupră-i şi să izbucneşti numaidecât într-un râs greu de reţinut. Aşa s-a întâmplat şi cu mine. Trebuie să notez că domnul acesta mărunţel avea nişte ochişori atât de vioi, sau că, în sfârşit, era el însuşi, cu toată făptura lui, atât de receptiv la magnetismul oricărei priviri aţintite asupră-i, încât ghicea aproape instinctiv că e privit şi se întorcea îndată spre observatorul său, cercetându-i nelinişti privirea. Se agita mereu şi n-avea astâmpăr, ca o sfârleză. Ciudat lucru, părea să-l sperie ironia, deşi s-ar putea spune că îşi câştiga pâinea tocmai făcând pe bufonul în faţa tuturora şi expunându-şi docil scăfârlia tuturor bo-bârnacelor de ordin moral şi chiar fizic, în funcţie de societatea în care se afla. Bufonii voluntari nici măcar nu sunt vrednici de milă. Eu însă am remarcat numaidecât că făptura asta ciudată, că omuleţul ăsta caraghios nu era de loc un bufon de profesie. Mai avea în el un pic de demnitate. Nelinişti pe care o vădea, veşnica teamă bolnăvicioasă pentru persoana sa constituiau în sine o mărturie în favoarea lui. Mi se părea că toată dorinţa lui de a face un serviciu pornea mai curând din inimă decât din

considerentul unor avantaje materiale. Îngăduia cu plăcere altora să râdă în gura mare de dânsul şi să-l ia peste picior fără nici o sfială, dar în acelaşi timp – sunt gata s-o jur – inima lui suferea şi sângera la gândul că ascultătorii săi sunt atât de josnic de cruzi, încât pot să râdă nu de un fapt oarecare, ci de el anume, de toată făptura lui, de inima, de capul, de înfăţişarea lui exterioară, de trupul şi sufletul lui. Sunt încredinţat că în astfel de clipe simţea întreaga stupiditate a situaţiei sale; dar protestul i se mistuia de îndată în piept, deşi de fiecare dată se isca din plin. Sunt încredinţat că toate acestea purcedeau doar din inimă şi nu din gândul la dezavantajul material pe care-l prezenta perspectiva de a fi gonit în brânci şi de a fi lipsit de posibilitatea de a împrumuta bani de la cineva: domnul acesta se împrumuta mereu, adică cerea de pomană sub forma asta, atunci când, după o serie de strâmbături şi după ce-i făcea pe alţii să se amuze pe seama lui, simţea că şi-a câştigat într-un fel dreptul de a se împrumuta. Dar, Doamne, ce fel de împrumut era acesta! Şi cu ce mină îl făcea! Nu mi-aş fi putut închipui că pe o suprafaţă atât de redusă ca figura zbârcită şi colţuroasă a acestui omuleţ să-şi afle loc simultan atâtea grimase de tot felul, atâtea simţăminte ciudate şi cu caracter atât de felurit, atâtea expresii dintre cele mai îngrozitoare. Câte nu descopereai aici! Şi ruşine şi falsă impertinenţă şi ciuda care făcea să i se îmbujoreze dintr-o dată obrajii şi mânie şi sfială de teama unui eşec şi rugămintea de a fi iertat că a îndrăznit să inoportuneze şi conştiinţa propriei sale demnităţi, ca şi conştiinţa cea mai deplină a propriei sale nimicnicii – toate acestea se perindau ca fulgerele pe faţa lui. Şase ani încheiaţi a dus-o aşa pe lumea asta şi nici până acum n-a izbutit să-şi creeze o figură cu desăvârşire potrivită pentru momentele însemnate când cere bani împrumut! Se înţelege de la sine că până la urmă tot n-a putut să se învârtoşeze şi să se ticăloşească de-a binelea. Avea o inimă mult prea vioaie şi fierbinte! Mai mult, aş zice chiar că,

după socotinţa mea, era unul din cei mai cinstiţi şi mai nobili oameni din lume, dar avea o mică slăbiciune: era gata să săvârşească o mârşăvie la prima poruncă, sincer şi dezinteresat, numai pentru a face pe plac aproapelui său. Pe scurt, era, cum se zice, o cârpă, în înţelesul deplin al acestui cuvânt. Cel mai caraghios era faptul că se purta îmbrăcat aproape la fel ca toată lumea, nici mai rău şi nici mai bine, ba chiar cu oarecare distincţie, năzuind la o prestanţă şi o demnitate proprie. Această potrivire exterioară şi nepotrivirea lăuntrică, neliniştea pentru propria lui persoană şi, în acelaşi timp, o pornire necontenită de a se umili, constituiau un contrast din cele mai puternice şi erau vrednice de râs şi de milă. Dacă inima l-ar fi încredinţat (ceea ce, în ciuda experienţei, i se întâmpla mereu) că toţi ascultătorii săi sunt oamenii cei mai cumsecade din lume, care râd numai de faptul hazliu fi nu de persoana lui nenorocită, şi-ar fi scos cu plăcere fracul, l-ar fi îmbrăcat pe dos şi, înţolit aşa, ar fi luat-o pe străzi întru veselia altora şi desfătarea sa, numai ca să-şi amuze protectorii şi să le facă tuturor plăcere. Dar niciodată şi în nici un fel n-a putut să ajungă asemenea celorlalţi. Şi încă o trăsătură: caraghiosul avea amor propriu şi câteodată, când nu întrezărea nici o primejdie, era chiar mărinimos. Trebuia să vezi şi să auzi cum ştia el uneori, fără a se cruţa pe sine şi deci riscând aproape cu eroism, să tragă un perdaf câte unuia dintre protectorii săi care-l scosese din sărite. Dar asta se întâmpla rar… Într-un cuvânt, era un martir2, dar un martir dintre cei mai inutili şi, ca atare, dintre cei mai comici.

Oaspeţii se angajaseră într-o dispută generală. Deodată îl văzui pe caraghiosul meu urcându-se pe un scaun şi strigând în gura mare, dornic să i se dea cuvântul numai lui.

— Ascultă, îmi şopti amfitrionul. Povesteşte câteodată lucruri extrem de nostime… Te interesează cumva persoana Iui?

Dădui din cap şi mă strecurai în mulţime.

Într-adevăr, vederea unui domn bine îmbrăcat, care sărise pe scaun şi striga în gura mare, atrase atenţia tuturor. Mulţi dintre cei care nu-l cunoşteau pe caraghios schimbau priviri nedumerite, în vreme ce alţii râdeau cu hohote.

— 11 cunosc pe Fedosei Nikolaici! 3 Am motive să-l cunosc mai bine decât toţi pe Fedosei Nikolaici! Ţipa caraghiosul cocoţat pe postamentul său. Domnilor, daţi-mi voie să vă povestesc… Am să vă spun lucruri interesante despre Fedosei Nikolaici! Cunosc o poveste pe cinste!

— Vorbeşte, Osip Mihailâci, vorbeşte!

— Hai, vorbeşte odată! Dă-i drumul!

— Ascultaţi, dar…

— Ascultaţi, ascultaţi!

— Iacă încep. Da, domnilor, e o poveste cum n-aţi mai auzit… -• Bine, bine!

— O poveste comică.

— Foarte bine, perfect, minunat! Treci la obiect I

— E un episod din viaţa preaplecatei slugi a domniilor-voastre…

— De ce te-ai mai ostenit atunci să spui că e o poveste comică?

— Şi chiar niţeluş tragică!

— Aşa-a?!

— Pe scurt, este povestea datorită căreia, domnilor, aveţi cu toţii fericirea de a mă asculta în clipa de faţă, este povestea datorită căreia am nimerit într-o societate atât de interesantă pentru mine.

— Lasă calamburile!

— E povestea care…

— Pe scurt, e o poveste – ia sfârşeşte-ţi mai repede apologul – e o poveste care face câteva parale, interveni cu o voce răguşită un tânăr blond şi mustăcios, vârându-şi mâna în buzunarul surtucului şi scoţând, ca din greşeală, în loc de batistă, portmoneul.

— E o poveste, scumpii mei domni, după care aş vrea să văd pe mulţi dintre dumneavoastră în locul meu. Şi, în

sfârşit, e o poveste datorită căreia nu m-am însurat!

— Însurat!… Nevastă!… Polzunkov a vrut să se însoare!

— Zău, ce n-aş da s-o văd acum pe madame Polzunkova!

— Spuneţi-mi, vă rog, cum o chema pe fosta madame Polzunkova? Ţipă strident un tânăr, strecurându-se mai aproape de povestitor.

— Aşadar, domnilor, capitolul întâi: Lucrurile s-au petrecut exact acum şase ani, în primăvară, la treizeci şi unu martie; notaţi data, domnilor – în ajun de…

— Întâi aprilie! Strigă un tânăr cu zulufi. - Eşti foarte perspicace!

Era în amurg. Deasupra oraşului X., capitală de judeţ, se lăsa întunericul, dădea să iasă luna… Şi aşa mai departe. Ei bine, târziu, în amurg, m-am strecurat tiptil din mica mea locuinţă, după. Ce mi-am luat rămas bun de la răposata bunică-mea, o femeie care ducea o viaţă retrasă. Iertaţi-mă, domnilor, că folosesc o expresie atât de la modă, pe care am auzit-o ultima oară la Nikolai Nikolaici, dar bunică-mea era într-adevăr retrasă, căci era oarbă, mută, surdă şi proastă – tot ce doriţi!… Mărturisesc, tremura sufletul în mine, căci mă pregăteam să săvârşesc un lucru de seamă; inimioara mi se zbătea în piept ca la un motănel care simte că l-a înhăţat de grumaz o labă osoasă.

— Daţi-mi voie, monsieur Polzunkov!

— Doriţi ceva?

— Vorbiţi mai simplu; vă rog, lăsaţi zelul ăsta excesiv!

— Prea bine, rosti oarecum stânjenit Osip Mihailâci. Am intrat în căsuţa lui Fedosei Nikolaici (ridicată din truda dumisale). Fedosei Nikolaici, după cum se ştie, mi-e nu numai coleg de slujbă, dar şi totodată şef. Am fost anunţat şi apoi numaidecât introdus în cabinet. Văd ca acum: o încăpere cu totul, aproape cu totul cufundată în întuneric, unde nu s-au adus încă luminări. Îl văd apoi intrând pe Fedosei Nikolaioi. Rămânem amândoi aşa, în întuneric.

— Şi ce s-a întâmplat? Întrebă un ofiţer.

— Dumneata ce crezi? Întrebă la rândul său Polzunkov, adre-sându-se îndată, cu faţa crispată, tânărului cu zulufi.

Şi apoi:

— Ei bine, domnilor, atunci s-a petrecut un lucru ciudat. De fapt, nu era nimic ciudat, ci, ca să zic aşa, ceva cât se poate de obişnuit; eu am scos din buzunar un teanc de hârtii, iar el a scos din buzunarul său tot un teanc de hârtiuţe, numai că acestea erau…

— Bilete de bancă?

— Exact: bilete de bancă. Am făcut schimb.

— Pariez că mirosea a mită, spuse un tânăr domn bine îmbrăcat şi tuns scurt.

— Mită! Făcu Polzunkov. Eh 1

Liberal să fiu numit, Precum mulţi am întâlnit!

Să văd eu, dacă, ivindu-ţi*se prilejul să faci slujbă la gubernie, nu ţi-ai frige şi dumneata degetele… În vatra ţării… De-aia a spus un literat:

Şi fumul patriei ni-i dulce şi plăcut…*

Patria, domnilor, ne e mumă; iar noi, puişorii ei, o sugem!… Izbucniră cu toţii în râs.

— Vă rog însă să mă credeţi, domnilor, că eu n-am luat niciodată mită, declară Polzunkov, privind asistenţa cu îndoială.

Un râs homeric, nestăvilit, acoperi ultimele lui cuvinte.

— Zău, domnilor…

Se opri însă, continuând să-i cerceteze pe toţi cu o expresie stranie pe faţă. Poate – cine ştie?

— Poate în clipa aceea se gândea că el e un pic mai cinstit decât mulţi din toată această onorabilă societate… Fapt e că expresia gravă de pe figura lui nu dispăru până nu se potoliră râsetele.

— Aşadar, începu Polzunkov, după ce amuţiră cu toţii, deşi n-am luat niciodată mită, de data asta am păcătuit: am pus în buzunar mita luată de la… Un şperţar… Vreau să zic că eram în posesia unor hârtiuţe pe care dacă aş fi vrut să le expediez cuiva, ar fi fost rău de Fedosei Nikolaici.

— Care va să zică le-a răscumpărat?
— Le-a răscumpărat.
— Ţi-a dat mult?
— Mi^a dat atâla cât i-ar face în zilele noastre pe unii să-şi vândă în întregime conştiinţa, cu toate ascunzişurile ei… Bineînţeles, dacă li s-ar oferi ceva. Numai că, vârând banii în buzunar, am simţit că mă trec toate năduşelile. Nu ştiu, zău, dar aşa mi se în-tâmplă întotdeauna, domnilor: stăteam mai mult mort decât viu, îmi tremurau buzele şi picioarele; mă simţeam vinovat, mă mustra grozav conştiinţa şi eram gata să-i cer iertare lui Fedosei Nikolaici…
— Şi te-a iertat?
— Păi nu i-am cerut… Zic aşa, pentru că aşa a fost atunci. Ştiţi, am o inimă fierbinte. II văd că mi se uită drept în ochi: „Nu te temi de Dumnezeu, Osip Mihailâci 1” zice.
Ce să-i faci! Am dat şi eu din mâini, aşa, ca să fac un gest şi mi-am întors capul într-o parte. „Ce te îndeamnă să zici că nu mă tem de Dumnezeu, Fedosei Nikolaici…?” îl întreb. Ziceam aşa, ca să spun şi eu ceva, dar eram gata să intru în pământ.
„După ce că eşti de atâta vreme prietenul familiei mele, aş putea zice că te socotim ca pe un fiu, şi… Mai ştii ce-ar fi putut să aducă cerul, Osip Mihailâci!… Şi deodată, poftim, vrei să mă denunţi şi acuma… Ce să mai crezi după toate astea despre oameni, Osip Mihailâci?”
S-a apucat să-mi facă morală, domnilor! „Spune-mi, zice, ce să mai crezi după toate astea despre oameni, Osip Mihailâci?” „Ce să mai crezi?” îmi zic. Mă râcâia în gât şi-mi -tremura glasul. Presimţindu-mi năravul ticălos, îmi luai pălăria…
„încotro, Osip Mihailâci? Chiar în ajunul unei asemenea zile… Oare şi-acuma îmi porţi pică? Mă rog, cu ce ţi-am greşit…?” „Fedosei Nikolaici, zic; Fedosei Nikolaici!”
Ei bine, domnilor, mă fleşcăisem cu totul. Încotro s-o iau?! Pachetul de bani din buzunar parcă striga şi el la mine: „Nere-cunoscătorule, tâlharule, hoţ ticălos ce eşti 1” Parcă

ar fi cântărit cinci puduri, aşa trăgea de mine… (Măcar să fi cântărit într-adevăr cinci puduri…!) „Văd, zice Fedosei Nikolaici, văd că te căieşti… Ştii că mâine…” „E Măria Egipteanca…”

„Ei hai, nu plânge, zice Fedosei Nikolaici, ajunge: ai păcătuit şi te-ai căit! Să mergem! Poate c-am să izbutesc, zice, să te readuc pe calea cea dreaptă… Poate că modestul meu cămin (chiar aşa s-a exprimat, tâlharul) o să-ţi încălzească iarăşi inima învâr… N-aş vrea să zic învârtoşată, ci rătăcită…”

M-a luat, domnilor, de braţ şi m-a dus la ai lui. Simţeam fiori reci în spate şi tremuram tot, căci mă gândeam cu ce ochi ain să mă înfăţişez… Trebuie să ştiţi, domnilor… Cum să zic… Era aici o chestiune delicată!

— N-o fi cumva vorba de doamna Polzunkova?

— Da, Măria Fedoseevna… Se vede treaba că nu i-a fost dat să fie „doamnă”, cum îi spuneţi domniile-voastre, n-a avut parte de cinstea asta! Vedeţi dumneavoastră, Fedosei Nikolaici avea dreptate, spunând că eram socotit ca un fel de fiu în casa lui. Chiar aşa şi era cu şase luni în urmă, pe când mai trăia încă un iuncher în retragere, pe nume Mihailo Maximâci Dvigailov. Dar, cu voia lui Dumnezeu, iuncherul cu pricina s-a săvârşit din viaţă fără a mai fi apucat să-şi facă testamentul, aşa că am rămas cu buzele umflate.

— Tii!

— Dar n-are importanţă – ce să-i faci? Domnilor, iertaţi-mi gluma cam stupidă, m-a luat gura pe dinainte; mai stupid, însă, a fost faptul că m-am trezit, ca să zic aşa, fără nici o perspectivă, pentru că iuncherul acela în retragere, măcar că mie nu mi se îngăduia să-i calc în casă (trăia pe picior mare, pentru că avea mâinile lungi!), mă socotea şi el, poate nu fără temei, ca pe un adevărat fiu 5.

— Aha!

— Asta e! Ei bine, în casa lui Fedosei Nikolaici au cam început să-mi dea toţi cu tifla. Eu vedeam totul şi mă ţineam

tare, când, deodată, din nefericire (ori, poate, din fericire!), a picat tam-nesam în târguşorul nostru un ofiţer trimis să cumpere nişte cai pentru regiment. E drept că treaba pe care o avea de făcut era o treabă care cerea să te învârteşti, o treabă uşoară, o treabă de cavalerist, dar vezi că dumnealui mi s-a oploşit la Fedosei Nikolaici, de nu-l mai puteai clinti! L-am luat şi eu pe bătrân pe ocolite, ticălosul de mine: „Uite-aşa şi pe dincolo, Fedosei Nikolaici, zic, de ce să fiu jignit? Sunt, pentru dumneata, aş putea zice, ca un fiu… Cât o să mai aştept binecuvântarea părintească…?” Şi unde prinde să-mi răspundă, dom'le! Când se apuca să vorbească, ţâşnea dintr-însul un poem întreg, în douăsprezece cânturi şi în versuri, de te lingeai pe buze ascultându-l şi dădeai din mâini a desfătare; dar vezi că toate astea fără nici un rost; adică nu era chip să pricep o iotă; nu pricepeam şi pace! Stăteam ca un prostănac şi el mă ducea cu vorba, tot scăldând-o uite-aşa. Talent, curat talent, un har – nu alta, de-ţi vine s-o iei la sănătoasa! Eu, unul, mă chinuiam cumplit: veneam cu romanţe şi cu zaharicale, storceam din mine numai vorbe de duh, gemeam şi oftam, jeluin-du-mă că mă doare inima din pricina amorului. Şi dă-i cu lacrimi şi dă-i cu mărturisiri tainice! Omul e prost! Doar nu l-a întrebat el pe popa, ca să afle că am treizeci de ani! Umblam cu şiretlicuri, dar nu s-a prins! Mereu mă lua peste picior. Atunci m-a apucat ciuda, am şters-o şi n-am mai pus piciorul în casa aceea. M-am frământat eu ce m-am frământat şi, deodată, i^am trântit un denunţ! Am săvârşit o ticăloşie, recunosc, îmi trădam un prieten, dar strânsesem atâta material şi încă ce material! Când am schimbat materialul ăsta laolaltă cu denunţul pe bani, mi-a adus o mie cinci sute de ruble în piese de argint!

— Ăsta da ciubuc!

— Da, domnul meu, a fost un ciubuc pe cinste; mi-a plătit-o scump, şperţarul! (Nu se poate spune că-i un păcat, zău că nu!) Şi acum, să vă povestesc mai departe: M-a dus – fiţi

atenţi, vă rog – la ceai, mai mult mort decât viu. Ai săi m-au primit cu toţii cam supăraţi, adică ce supăraţi?

— Amărâţi ca vai de lume… Zdrobiţi, zdrobiţi cu desăvârşire, dar în acelaşi timp cu un aer impozant şi ocrotitor pe faţă şi cu privirile grave, mă rog, ceva părintesc, ceva ca de rubedenie… Ceva cam aşa: uite că s-a întors fiul rătăcitor! M-au poftit la ceai, dar eu parcă aveam în piept un samovar care clocotea, înfierbânimdu-mi tot corpul, în timp ce picioarele mi se făcuseră reci ca gheaţa; ce mai, m-am înfricoşat de-a binelea şi m-am făcut mic de tot! Măria Fominişna, nevas-tă-sa, soţie de consilier de birou (acum soţie de consilier de colegiu), m-a luat per iu de la început: „Ce-ai slăbit aşa, nenişo-rule?” zice. „Nu mă simt prea bine, Măria Fominişna…” răspund eu cu glas tremurat. Iar ea de colo, abia aştepta, vipera, să mi-o plaseze: „Pare-mi-se, Osip Mihailâci, scumpule, că te-au răzbit mustrările de conştiinţă! Faţă de ospitalitatea noastră, glasul sân-gelui s-a făcut auzit! Te-au ajuns lacrimile mele amestecate cu sânge!” Chiar aşa a zis, zău; vrea să mă atingă la conştiinţă. Ce mai? De câte nu-i în stare, că-i dată naibii muierea! Atunci însă Şedea aşa şi tuma ceai în pahare. Şi când te gândeşti, mi-am zis, că porumbiţa asta le-ar întrece la gură pe toate precupeţele din piaţă! Ca să vezi ce nevastă avea consilierul! Colac peste pupăză, apare şi Măria Fedoseevna, fie-sa, cu aerul ei neprihănit, cam palidă, cu ochii înroşiţi, chipurile, de lacrimi. Praf m-a făcut, prostul de mine. Mai târziu, însă, mi-am dat seama că plânsese după ofiţerul acela; omul spălase putina, o tulise, pentru că (fiindcă veni vorba) sosise vremea să plece. Adică nu ştiu dacă îşi sfârşise chiar treburile, dar… Abia după aceea au băgat de seamă iubiţii părinţi şi au aflat toată tărăşenia, dar ce erau să facă? Au muşamalizat-o, căci li se mărise familia. Ei bine, când am văzut-o, m-a dat gata; m-am uitat pe furiş după pălărie, căci voiam s-o şterg cât mai repede, dar ţi-ai găsit! Îmi ascunseseră pălăria… Eram gata să fug chiar şi cu capul

gol, dar vezi că dumnealor puseseră cârligul la uşă. Şi unde s-au pus pe mine cu apropourile şi cu ocheadele şi cu zeflemeaua, de m-am fâstâcit de-a binelea. Am turnat şi eu nişte minciuni, chestii de-astea de amor… Dumneaei, porumbiţa mea, s-a aşezat la clavicord şi mi-a cântat pe-un ton jignit despre husarul acela rezemat în sabie. Să mori, nu alta! „Ei, zice Fedosei Nikolaici, totul a fost dat uitării, aşa că vino, vino să te îmbrăţişez!” Eu mi-am şi lipit faţa de jiletca lui. „Binefăcătorul meu, părintele meu drag!” zic şi mi-au şi ţâşnit lacrimile. Şi-apoi – ţin-te frate! El plângea, nevastă-sa plângea, Maşenka plângea şi ea… Mai era de faţă una bălăioară; plângea şi asta… De prin toate ungherele au răsărit nişte copilaşi (i-a dat Dumnezeu prăsilă, nu glumă!); boceau şi ăştia… Ce de-a lacrimi, câtă înduioşare, ce bucurie! Mă rog, s-a întors fiul rătăcitor, ca soldatul care vine acasă de la oaste! Aşa că dă-i cu trataţiile, pe urmă ne-am apucat să jucăm gajuri: ah, mă doare! Ce te doare? Inima; după cine? Dumneaei, porumbiţa, roşeşte toată! Am băut punci cu bătrânul. Ce mai, m-am muiat cu totul…

M-am întors la bunica. Mi se învârtea capul. Tot drumul am mers râzând în sinea mea, iar o dată ajuns acasă, două ceasuri încheiate am umblat încoace şi încolo prin odăiţa mea. Am trezit-o pe bătrână şi i-am împărtăşit întreaga bucurie. „Da bani ţi-a dat, tâlharul?” „Mi-a dat, bunicuţo, mi-a dat, draga mea; avem la bani cu duiumul!” „Se cheamă că eşti bun de însurătoare; însoară-te numaidecât, îmi zice bătrâna. Să ştii că mi-a ascultat Dumnezeu rugăciunile!” L-am trezit pe Sofron. „Sofron, zic, scoate-mi cizmele!” Sofron mi-a scos cizmele din picioare. „Ei, Sofroşa, poţi să mă feliciţi; sărută-mă! Mă însor, frăţioare; uâte-aşa, mă însor. Mâine să-i tragi o beţie, zic, că se însoară boierul tău!” Râdea inima în mine, voioasă nevoie mare!… Când să adorm, m-am sculat iar în picioare şi am rămas pe gânduri. Şi deodată – ce-mi trece prin cap? Păi mâine e întâi aprilie – zi frumoasă şi hazlie. Ce-aş putea oare să mai scornesc? Şi

am găsit! Ei bine, domnilor, mă dau jos din pat, aprind luminarea, mă aşez la masa de scris aşa cum eram şi-i dau drumul. Oho, domnilor, ştiţi bine ce se-ntâmplă când îşi dă omul drumul!… M-am vârât în mocirlă, stimabililor, cu cap cu tot! De, aşa mi-i firea: dacă cineva îţi ia una, tu dă-i-o şi pe cealaltă: na, ia-o şi pe asta! Dacă te mângâie pe obraz, tu, de bucurie, arată-i dosul. Dacă te îmbie pe urmă cu ciozvârta ca pe un câine, tu apucă-l cu labele tale cele proaste, din toată inima şi din tot sufletul şi linge-l pe bot! Păi să vă iau, de pildă, pe dumneavoastră, domnilor! Acuma faceţi haz şi vă şuşotiţi – după cum văd! Dar mai târziu, după ce-o să-mi cunoaşteţi toate dedesubturile, tot pe mine o să mă luaţi peste picior şi-o să-mi arătaţi uşa. Şi totuşi vă povestesc totul despre mine, tot, tot! Dar cine m-a îndemnat? Cine-mi dă ghes? Cine stă în spatele meu şi mă aţâţă: dă-i nainte, dă-i nainte! Şi uite că vă ascult şi gura-mi turuie, mă vâr în sufletul dumneavoastră, ca şi oînid mi-aţi fi, vorba aia, fraţi, prieteni la cataramă… U-uf…!

Hohotele ce se iscaseră încetul cu încetul din toate părţile acoperiră cu desăvârşire în cele din urmă glasul povestitorului, ajuns într-adevăr într-o stare de euforie; acesta se opri, îşi plimbă câteva clipe privirea asupra celor de faţă, apoi, deodată, prins parcă de un vârtej, dădu din mână şi izbucni şi el în hohote, ca şi când ar fi găsit într-adevăr situaţia sa vrednică de râs, după care îşi urmă povestirea:

— Abia dacă am închis un ochi în noaptea aceea, domnilor; toată noaptea am scris. Păi, dac-aţi şti, domnilor, ce idee mi-a venit! Când mă gândesc, mă mustră conştiinţa! Barem s-o fi făcut într-o noapte cu beţie, mă rog, o mai ia omul razna, le-ncurcă, mai trage o minciună; ei bine, nu! Dimineaţa m-am trezit devreme de tot, căci n-am dormit mai mult de-o oră-două şi dă-i mai departe! M-am îmbrăcat, m-am spălat, mi-am încreţit părul, m-am pomădat, mi-am pus fracul cel nou şi tunde-o drept la Fedosei Nikolaici, la petrecere, dar cu hârtia în pălărie. Îmi iese chiar el înainte, cu braţele

desfăcute şi iarăşi mă cheamă să-mi lipesc faţa de jiletca lui părintească! O dată m-am umflat în pene, că vezi, mi se învârtejeau încă în cap gândurile din ajun! Am făcut un pas înapoi. „Nu, Fedosei Nikolaici, zic; fă bine, fogu-te şi citeşte hârtiuţa asta.” Şi-i dau hârtia, o dată cu o cerere. Ştiţi ce zicea în cerere? Zicea că, având în vedere şi luând în consideraţie cutare şi cutare fapte, numitul Osip Mihailâci îşi prezintă demisia; şi sub cerere mi se lăfăia gradul înşirat de-a fir a păr! Ca să vezi idee, Doamne! Nici că putea să-mi treacă ceva mai deştept prin cap! Ce mi-am zis? Azi e întâi aprilie; ei bine, mă fac, aşa, în glumă, că supărarea nu mi-a trecut, că mi-am schimbat gândul peste noapte, imi-am schimbat gândul şi m-am zbârlit şi m-am supărat şi mai rău ca înainte; adicătelea, poftim, dragii mei binefăcători, nu vreau să mai ştiu nici de voi, nici de odrasla voastră; ieri am pus banii în buzunar, sunt asigurat şi – poftim cererea de demisie. Nu vreau să fac serviciu sub şefia unuia ca Fedosei Nikolaici! Vreau să-mi iau altă slujbă şi, pe deasupra, păzea că vin cu un denunţ. M-am înfăţişat, uite-aşa, ca un mare ticălos; voiam să-i bag în sperieţi! Şi chiar că am găsit cu ce să-i bag în spe-rieţi! Ce ziceţi, domnilor; fain, nu? Adicătelea mi s-a muiat inima de ieri şi mi-am zis să-i trag o glumă, aşa, ca în familie; să-mi bat un pic joc de inimioara de părinte a-lui Fedosei Nikolaici…

N-a apucat bine să ia hârtia mea şi s-o despăturească şi o dată îl văd schimbându-se la faţă. „Cum vine asta, Osip Mihailâci?” Iar eu de colo, ca prostul: „întâi aprilie! La mulţi ani, Fedosei Nikolaici!”, adică întocmai ca un băieţaş care s-a tupilat după jilţul bunicii şi pe urmă – ba-u! În gura mare la urechea ei, cu gând s-o sperie! Da… Mi-e şi ruşine să vă povestesc, domnilor! Nu, nu vă mai spun nimic!

— Ba da, ba da! Zi-i mai departe!

— Ba da, ba da! Zi-i, haide, zi! Stăruiră din toate părţile.

— Şi dă-i, domnilor, cu explicaţii şi cu ţipete! Auzi ce ştrengar, auzi ce i-am mai speriat! De-atâtea vorbe mieroase, zău că mi se făcuse ruşine; stăteam aşa şi mă

gândeam cu spaimă: cum de-l mai rabdă locul ăsta sfânr pe un păcătos ca ăsta! „Vai, dragule, ce m-ai speriat! Unde-a ţipat o dată nevasta consilierului. Şi acuma îmi tremură genunchii, abia mă mai ţin! Dau buzna ca o smintită la Masa: Maşenka, zic, ce ne facem? Ia vezi cine mi-a fost omul tău! Am greşit, deh, scumpule; iartă-mă că m-am făcut de ruşine la bătrâneţe! Ce mi-am zis? Când a plecat ieri de la noi, a ajuns târziu acasă, o fi căzut pe gânduri şi poate i s-a părut că înadins l-am luat noi cu binişorul ieri, c-am vrut să-l ademenim şi am rămas încremenită! Lasă, Maşenka, nu mai clipi din ochi, că Osip Mihailâci nu e străin pentru noi; doar îţi sunt mamă, n-o t să scot nici un cuvânt urât din gură! Slavă Domnului, nu mai am douăzeci de ani; trăiesc de patruzeci şi cinci de ani pe lumea asta…!”

Ce credeţi, domnilor? Mai-mai să-i cad la picioare! Şi dă-i cu lacrimi şi dă-i cu pupături în bot şi dă-i cu râsete! Fedosei Nikolaici s-a gândit să facă şi el o glumă de întâi aprilie! Cică a venit o pasăre de foc, cu pliscul de diamante şi cu o scrisoare în plisc! Voia şi el să-i tragă o păcăleală. Ce-am mai râs! Să ţi se rupă inima, nu alta! Ptiu, mi-e şi ruşine să vă mai povestesc! Ei, şi-acuma, stimabililor, să isprăvesc! Am dus-o aşa o zi, două, trei, o săptămână. Eram ca şi logodit, ce mai! Se comandaseră şi inelele, fusese fixată şi ziua logodnei, atât că nu anunţaseră nimic până una alta, pentru că, vezi, trebuia să sosească un revizor. Eu, unul, aşteptam nerăbdător venirea revizorului, căci fericirea mea de el atârna acum! Mă gândeam de-ar trece mai repede vizita revizorului! Cât despre Fedosei Nikolaici, de bucurie, mi-a aruncat mie pe cap, aşa, pe neobservate, toate lucrările: încheie conturi, scrie rapoarte, verifică registrele, fă bilanţuri. Când mă uit, ce văd? O dezordine cumplită, totul în delăsare, pretutindeni numai chiţibuşarii şi matrapazlâcuri! Ei, îmi zic, o să-mi dau şi eu silinţa pentru tata-socrul! Dumnealui, vezi matale, bolea; cu fiecare zi se simţea tot mai rău. Iar eu mă făcusem ca un ţâr, nu dormeam nopţile, mi-era teamă să nu cad dintr-o dată din

picioare! Totuşi am isprăvit treaba şi o făcusem pe cinste! L-am servit taman la tanc! O dată văd că mă cheamă curierul. „Veniţi repede, că îi e rău lui Fedosei Nikolaici 1” Dau fuga, să văd ce s-a întâmplat. Când mă uit, îl văd pe Fedosei Nikolaici al meu oblojit tot, cu o prişniţă de oţet pe cap, strâmbându-se, gemând şi oftând: o-of şi o-of! „Scumpule, iubitule, îmi zice, o să mor şi cui vă las, puişorii mei?” Vine şi nevastă-sa cu copiii; Maşenka izbucneşte în plâns. Deh, am început să mă smiorcăi şi eu! „Eh, zice, mare-i Dumnezeu! N-o să plătiţi voi pentru păcatele mele!” Pe urmă le-a spus la toţi să iasă şi mie mi-a poruncit să închid uşa după dânşii. Am rămas numai noi doi, între patru ochi. „Am o rugăminte la tine”, zice. „Ce anume?” „Uite-aşa şi pe dincolo, frăţioare, nici pe patul de moarte n-am linişte, sunt la mare ananghie I” „Cum aşa?” Mi-a năvălit tot sângele-n obraji şi mi s-a tăiat limba în gură. „Uite-aşa, frăţioare, am dat din banii mei ca să acopăr nişte lipsuri; căci eu, unul, nu precupeţesc nimic pentru binele public şi mi-aş da şi viaţa! Dâr să nu-ţi închipui cumva mai ştiu eu ce! Mult mă doare că m-au ponegrit răuvoitorii faţă de tine… Te-ai lăsat înşelat şi de-atâta amărăciune mi-a albit şi mie părul! Revizorul trebuie să pice de la o zi la alta şi Matveev are o lipsă de şapte mii; cine răspunde? Eu! Eu sunt acela care o să trebuiască să dau socoteală; că, vorba aia, unde mi-au fost ochii? De la Matveev ce să ia? I-ajunge lui şi aşa cât a pătimit, ce să-i mai dea la cap!” Doamne, Dumnezeule, mi-am zis, ce om drept, ce suflet! Iar el de colo: „N-aş vrea să iau din zestrea fetei; ăia-s bani sfinţi! Am şi eu bani, e drept, zice, dar îs risipiţi pe la oameni şi nu-i chip să-i adun!” Aşa cum eram am şi căzut în genunchi dinaintea lui. „O, binefăcătorul meu, unde izbucnesc eu odată, te-am jignit şi te-am supărat; te-au pârât răuvoitorii; dar nu mă omorî de tot şi primeşte-ţi banii înapoi!” Se uită la mine şi-i dau lacrimile. „Asta şi aşteptam s-o aud de la tine, fiul meu. Ridică-te! Atunci te-am iertat pentru lacrimile fie-mi; acum te iartă şi inima mea! Mi-ai tămăduit rănile! Zice. Fii

binecuvântat în vecii vecilor!” Ei bine, de îndată ce m-a binecuvântat, am şi dat fuga acasă şi i-am adus banii: „Ia-i, taică; sunt toţi, nu lipsesc decât cincizeci de ruble!” „Nu-i nimic, zice. Şi-acum, să lăsăm fleacurile astea, că timpul nu aşteaptă. Fă un raport cu dată din urmă că eşti la strâmtoare şi ceri înainte din leafă cincizeci de ruble. Am să raportez eu superiorilor că ţi se dă avans…” Ce credeţi, domnilor? Am făcut raport!

— Şi? Şi cum s-a sfârşit?

— După ce am făcut raport, domnilor, uite cum s-a sfârşit toată povestea. A doua zi, dis-de-dimineaţă, primesc un plic sigilat. Mă uit şi ce văd? Demisia! Cu alte cuvinte, sunt înştiinţat să dau în primire, să închei socotelile şi să mă duc unde-oi vedea cu ochii!

— Cum aşa?

— Uite-aşa am strigat şi eu: cum aşa, domnilor? Am simţit că-mi ţiuie-n urechi şi mi-am zis că ţiuitul ăsta e-aşa, aiurea, dar vezi dumneata că intrase revizorul în oraş. O dată mi-a sărit inima din loc! Ehe, mi-am zis, nu degeaba mi-au ţiuit urechile! Şi aşa cum eram am şi dat fuga la Fedosei Nikolaici. „Ce-i asta?” zic. „Ce anume?” zice el. „Păi, demisia!” „Care demisie?” „Da asta ce-i?” „Mda, adevărat!” „Ce, am vrut eu să-mi dau demisia?” „Păi nu ţi-ai dat-o dumneata, la întâi aprilie?” (vezi că nu luasem hârtia înapoi!) „Fedosei Nikolaici, pe dumneata te aud urechile mele, pe dumneata oare te văd ochii mei?” „Pe mine; da de ce mă-ntrebi?” „Doamne, Dumnezeule!” „îmi pare rău de dumneata, domnule, îmi pare tare rău că îţi laşi slujba aşa de timpuriu. Tinerii trebuie să muncească; dumitale, însă, domnule, ţi-au intrat sticleţi

\par în cap. In ce priveşte caracterizarea, fii pe pace, o să am eu grijă. Dumneata, doar, te caracterizezi întotdeauna atât de bine singur 1” „Bine, dar atunci am glumit, Fedosei Nikolaici; eu nu voiam să demisionez, am făcut cerere numai aşa, ca o glumă, între noi…!” „Aşa! Care va să zică a fost o glumă, domnule! Păi astea-s hârtii să glumeşti cu ele?

Pentru astfel de glume o dată ai să ajungi în fundul Siberiei. Şi-acum, la revedere, sunt ocupat, ne-a venit un revizor, îndatoririle serviciului înainte de toate; dumneata tai frunză la câini, iar noi avem de lucru. Cât priveşte caracterizarea… Ţi-o fac eu aşa cum trebuie. Şi încă ceva; am cumpărat casa lui Matveev, zilele astea ne mutăm şi nădăjduiesc că n-o să am plăcerea să te văd în casă nouă. Drum bun!” Am dat fuga acasă: „Suntem pierduţi, bunicuţo!” Ce-a mai bocit! După aia, vedem că vine un băiat de la Fedosei Nikolaici, cu un bileţel şi cu o colivie cu un graur înăuntru; era un graur vorbitor, pe care îl făcusem cadou de prea multă dragoste. In bileţel scria: întâi aprilie şi nimic mai mult. Asta-i, domnilor! Ei, ce părere aveţi?

— Şi după aia?

— După aia… L-am întâlnit o dată pe Fedosei Nikolaici şi voiam să-i spun în faţă că-i un ticălos…

— Şi?

— Nu ştiu cum, domnilor, dar nu mi s-a întors limba-n gură!

SFÂRŞIT